

چه زیانبار است رنجی که عذاب در پی آن باشد / استقبال مردم شهر انبار از امام علی(ع) و نکوهش آن حضرت

در مسیر حرکت امام علی(ع) به شام در جنگ صفین، عده ای از دهقانان شهر انبار به امام(ع) برخورد کردند، از اسبان و اشتران خود پیاده شدند و پیشاپیش آن حضرت(ع) می دویدند...

در مسیر حرکت امام علی(ع) به شام در جنگ صفین، عده ای از دهقانان شهر انبار به امام(ع) برخورد کردند، از اسبان و اشتران خود پیاده شدند و پیشاپیش آن حضرت(ع) می دویدند. حضرت فرمود: به خدا سوگند که امیران شما از این کار سودی نبردند و شما در دنیا با آن، خود را به زحمت می افکنید و در آخرت، دچار رنج و زحمت می گردید و چه زیان بار است رنجی که عذاب در پی آن باشد و چه سودمند است آسایشی که با آن، امان از آتش جهنم باشد.

امام علی(ع) در خطبه یکصد و ششم نهج البلاغه می فرمایند: ستایش مخصوص خداوندی است که اسلام را تشریع فرمود و راههای فرا گرفتن و عمل کردن به احکام آنرا برای آنان که خواهند آسان گردانید، ارکانش را در برابر آنان که به ستیزه بر می خیزند استوار نمود و آنرا برای کسانی که دست به دامنش زنند پناهگاه امنی قرار داد و برای آنها که به حریمش گام نهند وسیله صلح و سلامت ساخت و برای آنان که از منطقش پیروی کنند دلیل و برهان و برای آنها که از آن دفاع کنند گواه و برای افرادی که از آن روشنی بگیرند نور و برای شخصی که آنرا تعقل کند فهم و برای آنکه تدبیر کند عقل استنشانه است برای آن کس که علامتش را بپذیرد، مایه روشن بینی است برای آنکه عزم بر درک حق دارد درس عبرتی است برای آنکه بپذیرد، مایه نجات و رهایی است برای آنکه تصدیقش کند، وسیله آرامش و اطمینان است برای کسی که بر آن تکیه کند، موجب آسایش انسانی است که کار خود را به آن واگذارد و سپری است برای آنان که اهل استقامتند و به طور خلاصه روشن ترین راهها و واضحترین مسلکهاست.

دلائل روشنی بخشش بلند و آشکار، جاده هایش درخشان و چراغهایش پر فروغ، به میدان مسابقه ای می ماند که محیط پاکی برای تمرین دارد و پرچم نقطه آخر مسابقه بلند و به خوبی دیده می شود، اسبهای اصیل و پرارزشی برای مسابقه مهیا ساخته، جایزه مسابقه دهندگان بسیار عالی و سوارکاران آن مردمی شریف می باشند، برنامه این مسابقه تصدیق حق و اعمال صالح راهنمای روشنی بخش و مرگ پایان و دنیا میدان تمرین و قیامت مرکز اجتماع برای مسابقه نهایی و جایزه بزرگش بهشت است.

... تا اینکه خداوند (پیامبرش را فرستاد) و شعله ای برای آنها که می خواهند روشن گردند برافروخت و چراغی پر فروغ بر سر راه گمشدگان وادی ضلالت قرار داد، خداوند! او (پیامبر) امین مورد اطمینان و شاهد و گواه روز رستاخیز توست او نعمتی است که بر انگیخته ای و رحمتی است که به حق فرستاده ای. خداوند! بهره وافر از عدل خویش به وی اختصاص ده! و از فضل و کرم پاداش مضاعفی به او عطا فرما! بارخدایا بناء آئین او را بلندترین بناها قرار ده و او را بر سر خوان مهمانی خویش گرمی دار! بر شرافت مقام او در نزد خود بیفز! و وسیله تقرب خویش را به وی عنایت کن! رفعت و بلندی مقام و فضیلت را به او عطا فرما! و ما را در زمره(دوستان و پیروان او) محشور گردان، در حالی که به خاطر کرده های خویش نه رسوا باشیم و نه شرمسار نه پشیمان و نه منحرف، نه پیمان شکن نه گمراه، نه گمراه کنند و نه فریب خورده.

شریف رضی می گوید: این سخن در(خطبه 72) گذشت باز هم بخاطر اضافاتی آنرا در اینجا آوردیم.

و قسمتی دیگر از این خطبه که درباره یارانش می باشد: از لطف خداوند بزرگ به مقامی رسیده اید که حتی کنیزان شما را گرمی می دارند و به همسایگان شما محبت می کنند. کسانی که شما از آنها برتر نیستید و بر آنها حقی ندارید برای شما تعظیم می کنند، کسانی که از شما حساب می برند که ترسی از حکومت شما ندارند و نه بر آنها حکومتی دارید. با این حال می بینید قوانین و پیمانهای الهی شکسته شده اما شما به خشم نمی آئید، در حالی که اگر تعهدات پدرانتان نقض گردد ناراحت می شوید، دستورات خدا به شما می رسد و از شما به مردم و سپس نتیجه آن به شما باز می گشت، مقام خویش را به ستمگران واگذارید و زمام امور خویش را به دست آنان سپردید و مأموریتهای الهی را به آنان تسلیم کردید، آنان به شبهات عمل می کنند و در شهوات غوطه ورنند، به خدا سوگند اگر دشمنان، شما را در زیر ستارگان آسمان پراکنده کنند، باز خداوند(نسلهایی از) شما را برای روز انتقام از آنان گردآوری می کند.

توضیح:

[1] در کتاب اصول کافی درباره «توصیف اسلام» بعضی از قسمتهای این خطبه آمده است و در کتاب امالی شیخ طوسی از اول خطبه تا «و الجنة سبقت» با کمی تفاوت نقل گردیده است. (مستدرک و مدارک نهج البلاغه صفحه 249)
عدالت خواهی و تساوی همه افراد در برابر قانون یکی از مهمترین ویژگیهای فرهنگی اسلام است. در فرهنگ سنتی عرب

جاهلي، حق و حقوق و قانون، جایگاه مشخصی نداشت تا نیازمند سنجشی بنام عدل باشد. هر آنچه که رئیس قبیله به عنوان حاکم مطرح می کرد، همان قانون و حق بود و بقیه مجبور به اطاعت و فرمان برداری بودند؛ اما در فرهنگ مذهبی اسلام، قانون الهی مطرح است و از فرد و جامعه، هر کدام حقوقی دارند که برای اجرای درست قانون و استیفای دقیق حقوق، سنجش عدالت مطرح است و افراد و حاکمان براساس این معیار عادل و یا ظالم خوانده می شوند. در این که در حکومت امام علی(ع) این فرهنگ بیش از شاخصه های دیگر مورد توجه بوده، جای هیچ شک و شبهه ای نیست.

مصلحت گرایی، یکی دیگر از ویژگیهای فرهنگی اسلام است. آنچه در فرهنگ جاهلی مطرح بود، برتری یک نژاد و افرادی از یک قبیله و اینکه باید تنها منافع ایشان مد نظر باشد. اما در فرهنگ مذهبی که امام علی(ع) معلم و مروج آن است، مصلحت جامعه جایگاه ویژه ای دارد؛ به طوری که امام(ع) در مقابل وقایعی که پس از رحلت پیامبر اکرم(ص) اتفاق افتاد، با اینکه امامت و جانشینی از آن حضرت(ع) بود؛ ولی وقتی که مصلحت چنین ایجاب کرد که جامعه اسلامی نوپا دچار پراکندگی نشود، از حق فردی خود گذشت و به مصلحت عمومی جامعه اندیشید و نه تنها مخالفتی با آنچه انجام گرفته بود، ابراز نداشت؛ بلکه به شهادت تاریخ، خلفای سه گانه را نیز یاری نمود تا جامعه اسلامی از بحران مصون بماند.

یکی دیگر از شاخصه های فرهنگی اسلام مسئولیت فردی و اجتماعی است. از شاخصه های فرهنگ جاهلی، این بود که اشخاص در برابر اجتماع و حتی در قبال اعمال خود هیچ مسئولیتی نداشتند و تنها قبیله، پاسخگوی اعمال ایشان بود اما در فرهنگ مذهبی اسلام، فرد در برابر اعمال خود مسئولیت دارد؛ لذا امام علی(ع) در فرمان حکومتی خود به مالک اشتر، هشدار می دهد که تو و خاندانت و نزدیکانت، همگی موظف هستید که با مردم با انصاف رفتار کنید. همچنین حضرت علی(ع) در موارد متعدد پیرامون مسئولیتهای اجتماعی سخن فرموده اند. به عنوان نمونه در نامه 31 خود، به چهار ارزش مهم که در واقع، مسئولیتهای اجتماعی نیز محسوب می شوند، توصیه می فرماید که عبارتند از: امر به معروف و نهی از منکر، تحمل سختیها و مشکلات در راه حق و در مسیر جهاد فی سبیل الله، یاری مستمندان و قرض الحسنه.

یکی از مهمترین و اساسی ترین مولفه های علم سیاست، بحث مسئولیت پذیری مأمورهای حکومتی است. مسئولان اجرایی کشور باید مسئولیت پذیر باشند لذا مسئولیت پذیری به این معنا یکی از شاکله های سیاست دموکراتیک و مردم سالار می باشد و به خاطر این اهمیت کاری که مأمورین اجرایی یک کشور دارند و به قسمی مقدرات آن کشور در گرو تصمیمات مأمورین اجرایی آن کشور است اعمال و گفتار آنها ملاک است، بحث مسئولیت پذیری بسیار مهم و جدی می شود و یک امر ضروری می شود و نمی توانیم ما از بحث مسئولیت پذیری مأمورهای دولتی یک کشور چشم پوشی کنیم.

اما ببینیم که بحث مسئولیت پذیری مبنای بحث مسئولیت پذیری فقط در جوامع دموکراتیک است یا نه در جامعه اسلامی هم ما داریم بحث مسئولیت پذیری را. بحث مسئولیت پذیری فقط یک بحث دموکراتیک یا غربی نیست. بسیاری از آموزه های قرآنی و اسلامی ما مسلمانان محورش پاسخگویی مأمورهای دولتی است. محورش مسئولیت پذیری آن هم به خصوص در امر حکومت است. اگر نگاهی بسیار گذرا به توصیه های امام علی(ع) در نهج البلاغه بیندازیم اهمیت مسئولیت پذیری را در سیاستهای علوی می توانیم به خوبی مشاهده کنیم.

شخصی بنام سوده همدانی می گوید که امیرالمومنین علی(ع) یک شخصی را به حکومت ما گماشتند و بین ما و او حاکم یک مناقشه و اختلافی رخ داد و من پیش امام علی(ع) مراجعه کردم تا از حاکم خودمان شکایت کنم. آن حضرت در حال نماز بودند و بعد از اینکه نمازشان تمام شد من شکایت خودم را به اطلاع حضرت رساندم و امام علی(ع) با شنیدن این مسأله در مورد حاکمشان بسیار گریه کردند و فرمودند: خدایا تو بر من و این جماعت شاهد باش که من در حکومت و امارت به آنها فرمان ستم و یا ترک حق تو را نداده بودم و بعد یک برگه ای را از جیب خود بیرون آوردند و خطاب به آن حاکمی که بر ما گماشته بودند نوشتند که چون نامه من به دستت رسید آنچه را که تحت اختیار داری حفظ کن تا کسی بیاید و آنها را از تو تحویل بگیرد والسلام.

سوده می گوید من این نامه را از حضرت گرفتم و پیش آن کارگزار حضرت که حاکم ما بود بردم و به او سپردم و بعد از یک مدت کوتاهی همان قسمی شد که حضرت فرموده بودند و آن برکنار شد و شخص دیگری حاکم ما شد. ببینید امام علی(ع) مسئولیت پذیری را به این قسم آموزش دادند. ما امیدوار هستیم که مدیران و مسئولان جوامع اسلامی نصب العین قرار دهند فرمایشات امام علی(ع) را و همیشه در راستای خدمت به مردم گام بردارند.

ملنگرایی از دیگر ویژگیهای فرهنگی اسلام است. با ظهور اسلام و در تحت لوای آن، همه افراد یک جامعه علی رغم داشتن عقاید مختلف، اولاً در برابر قانون مساوی هستند و ثانیاً از حقوق طبیعی و سیاسی - اجتماعی برخوردار بوده و دولت موظف است که از حقوق همه افراد ولو غیر مسلمان دفاع کند. از این رو در فرهنگ مذهبی اسلام، پراکندگی وجود نخواهد داشت و مفهوم ملت تحقق پیدا می کند. در فرهنگ مذهبی که حاکم بر حکومت امام علی(ع) بود، حتی اهل کتاب(مثل یهودیان، مسیحیان و زرتشتیان) هم باید احساس امنیت، برابری در برابر قانون و نیز امکان استیفای حقوق خود را داشته باشند؛ لذا حضرت(ع) ضمن سفارش زرتشتیان به حاکم فارس، تأکید می نماید که باید با ایشان خوش رفتاری شود و نسبت به شکایت دهقانان این منطقه، به والی فارس هشدار می دهد.

از دیگر شاخصه های فرهنگی اسلام، تقواگرایی است. از جمله تأکیدات حضرت علی(ع)، ارزشهایی است که انسان را در زمره متقین و پارسایان قرار می دهد. روایت شده است که یکی از یاران پرهیزکار امام(ع) بنام همام بن شریح گفت: ای امیرمؤمنان! پرهیزکاران را برای من، آن چنان وصف کن که گویا آنان را با چشم می نگریم. امام(ع) در پاسخ او، درنگی کرد و فرمود: (ای همام! تقوای الهی پیشه کن و نیکوکار باش که خداوند با پرهیزکاران و نیکوکاران است). اما همام قانع نشد و اصرار ورزید، تا آن که امام(ع) تصمیم گرفت صفات پرهیزکاران را بیان فرماید. سپس خدا را سپاس و ثنا گفت و بر پیامبرش درود فرستاد و صفات متقین را برشمرد.

پاسداری از کرامت انسان هم یکی از ویژگیهای فرهنگی اسلام است. در مسیر حرکت امام علی(ع) به شام در جنگ صفین، عده ای از دهقانان شهر انبار به امام(ع) برخورد کردند، از اسبان و اشتراک خود پیاده شدند و پیشاپیش آن حضرت(ع) می دویدند. حضرت(ع) فرمود: چرا چنین می کنید؟ گفتند: این کار در فرهنگ و عادت ما، برای بزرگداشت و احترام فرمانروایان می باشد. حضرت(ع) فرمود: به خدا سوگند که امیران شما از این کار سودی نبردند و شما در دنیا با آن، خود را به زحمت می افکنید و در آخرت، دچار رنج و زحمت می گردید و چه زیان بار است رنجی که عذاب در پی آن باشد و چه سودمند است آسایشی که با آن، امان از آتش جهنم باشد.